

Levenslang leren in cijfers

A. Peeters, D. Reymen, W. Van der Beken, V. Minne en R. van der AA, Ontwikkeling van een monitoringinstrument voor de opleidingsinspanningen in Vlaanderen, Brussel, Idea Consult, 2000.

In het kader van de Europese werkgelegenheidsrichtsnoeren werd aan de lidstaten gevraagd een duidelijke streefnorm inzake levenslang leren voorop te stellen. De lidstaten dienen een streefcijfer te bepalen voor het aantal personen dat een of andere vorm van opleiding, onderwijs of vorming geniet. Om het opleidingsbereik in kaart te brengen en in de toekomst te kunnen opvolgen, dient een monitoringinstrument te worden ontwikkeld. In deze bijdrage analyseren we de haalbaarheid van dergelijke monitor, berekenen we de nulmeting voor het opleidingsbereik in Vlaanderen in 1999 en sluiten we tenslotte af met een aantal beleidsaanbevelingen voor een bruikbaar opvolgingsinstrument.

De aanbodzijde

In opdracht van de Vlaamse minister van Werkgelegenheid en Toerisme voerde IDEA Consult een studie uit met als titel "Ontwikkeling van een monitoringinstrument voor de opleidingsinspanningen in Vlaanderen". Het uitgangspunt van deze studie waren de opleidingsverstrekkers. Tabel 1 geeft een overzicht van de verschillende actoren in Vlaanderen actief op het vlak van verstrekken van opleiding. De informatie omtrent het registratiesysteem van deze verstrekkers werd in de studie op uniforme wijze, onder fichevorm, weergegeven. Hun registratiesystemen werden getoetst aan een concept monitor die antwoord moet geven op de vraag "Hoeveel personen volgen een of andere vorm van opleiding, onderwijs en vorming?". Het opleidingsbereik werd vervolgens enerzijds ingeschat via de gegevens van deze individuele opleidingsverstrekkers (directe meting), en anderzijds geschat via al-

ternatieve meetbronnen (indirecte meting). Beide metingen werden met elkaar geconfronteerd.

Opleidingsmonitor: concept en haalbaarheid

De opleidingsmonitor zou minimaal een inzicht moeten kunnen geven in de variabelen opgesomd in tabel 2. Afhankelijk van het beleidsinstrument dat men wil inzetten kunnen bijkomende indicatoren, zoals nationaliteit, studiegebied van de opleiding, doorstroomgegevens, e.a., relevant zijn.

Een bruikbare monitor vereist ten eerste duidelijk gedefinieerde doelstellingsvariabelen: Wat willen we precies meten? Welke personen? Welke opleidingen? De EU-richtsnoeren inzake levenslang leren geven geen definitie van 'cursist'. Zij geven wel een aanduiding van de leeftijdsklasse die wordt beoogd, maar definiëren niet het type opleiding en onderwijs dat past in het kader van levenslang leren.¹ Bijvoorbeeld is het cruciaal te bepalen of studenten hoger onderwijs behoren tot de doelgroep. Hun aantal vertekent sterk het beeld van het totaal aantal personen in permanente vorming. Zo is het eveneens noodzakelijk vast te leggen of men kortlopende vorming van minder dan een dag in beschouwing wil nemen.

Ten tweede moet voor een zinvolle monitor, afhankelijk van het beleidsinstrument waarover men wil beschikken, het aantal toepassingen worden be-

paald. Vandaag is er buiten de doelstellingsvariabele (het totaal aantal personen in opleiding) geen enkele toepassing mogelijk. Uit de registratiesystemen van de verstrekkers bleek dat zelfs een opsplitsing naar geslacht, maar ook naar leeftijd en statuut op de arbeidsmarkt niet haalbaar is.

Ten derde vereist een goede monitor dat deze indicatoren door de spelers in het veld op een uniforme wijze worden ingevuld. Een duidelijke definitie van de doelstellingsvariabele is natuurlijk een stap in de goede richting, maar blijft in realiteit ook nog

onvoldoende te zijn. De verstrekkers dienen tevens gebruik te maken van een uniforme indicator om de doelstellingsvariabele te meten. Op dit ogenblik blijkt de indicator om 'cursist' te meten te verschillen tussen de verstrekkers. Een veel gebruikte maatstaf voor aantal cursisten is aantal inschrijvingen. Zulke maatstaf leidt natuurlijk tot dubbelellingen wanneer cursisten zich voor meer dan 1 cursus inschrijven. Bovendien komen ook tussen de verstrekkers een belangrijk aantal (externe) dubbelellingen voor. Dit fenomeen doet zich voor omdat cursussen door verschillende partners kunnen worden georganiseerd. Externe en interne dubbelellingen hebben een belangrijke invloed op het uiteindelijke totaal aantal personen in opleiding. Bovendien hebben we ook vastgesteld dat bijvoorbeeld de meetperiode die wordt gehanteerd sterk verschilt van verstrekker tot verstrekker.

Tabel 1.

Opleidingsverstrekkers in Vlaanderen

VDAB
VIZO
Onderwijs Sociale Promotie (OSP)
Deeltijds Kunstonderwijs (DKO)
Afstandsonderwijs (BIS)
Basiseducatie (BE)
Landbouwworming
Sociaal Cultureel Werk (SKW)
Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een handicap (VFSIPH)
Overheid en non-profit sector
Onderwijs
Private non-profit organisaties
Sectorale opleidingsfondsen
Cevora
Andere sectorale opleidingsfondsen
Private opleidingsverstrekkers

Bron: IDEA Consult

Tabel 2.

Minimaal op te nemen variabelen in de monitor

Opleidingskenmerken
Aantal cursisten
Aantal opleidingsuren per cursist
Persoonskenmerken
Geslacht
Geboortjaar
Statuut op de arbeidsmarkt: werkend-werkzoekend-inactief (student-andere)

Bron: IDEA Consult

Opleidingsbereik

Het cijfermateriaal van de verschillende individuele opleidingsverstrekkers werd geaggregeerd als toetsing van het concept monitor. Omwille van bovenvermelde problemen dienden waar mogelijk correcties te worden uitgevoerd voor interne en externe dubbelellingen, en harmonisering van de verschillende meetperiodes. Met deze correcties, gebaseerd op kwalitatieve en kwantitatieve informatie, werd een realistische inschatting gemaakt van het opleidingsbereik in Vlaanderen in 1999.

Box 1.

Drie definities van het concept 'opleidingen'

Definitie 1: Alle vorming, opleiding en onderwijs die wordt verstrekt buiten de leerplicht of realisatie van de eindtermen van het 2° of het 3° jaar van de derde graad.

Definitie 2: Alle vorming, opleiding en onderwijs die valt onder definitie 1, met uitzondering van het reguliere onderwijs en opleidingen die onmiddellijk aansluiten op onderwijs ter vervulling van de leerplicht.

Definitie 3: Alle vorming, opleiding en onderwijs die valt onder definitie 2 én gericht is op de potentiële beroepsbevolking (d.w.z. na voltooiing van de eindtermen en tot pensioengerechtigde leeftijd).

Bron: IDEA Consult in overleg met de opvolgingsgroep van de studie

De nulmeting wordt berekend volgens drie verschillende definities van 'opleiding' weergegeven in box 1. Kort samengevat, omvat de meest brede definitie (definitie 1) alle vorming die kadert buiten de leerplicht, en de meest enge definitie (definitie 3) alle vorming die meerderjarigen genieten na hun hoger onderwijs. Bovendien wordt ook nog een onderscheid gemaakt naar type (arbeids- of persoonsgericht) en duur (kortlopend van minder dan 1 dag, middellang tot 3 maanden, en langlopend) van de opleiding.

Tabel 3 geeft een overzicht van het aantal cursisten opgesplitst naar type en duur van de opleiding op basis van de derde definitie van opleiding. Indien abstractie gemaakt wordt van kortlopende cursussen van minder dan 1 dag en van zuiver persoonsgerichte vorming, dan wordt het aantal cursisten volgens de meest enge definitie van opleiding geschat op 1 169 650 personen. Met andere woorden, 1 169 650 personen ouder dan 18 jaar namen in het jaar 1999 in Vlaanderen deel aan vorming, opleiding of onderwijs van middellange of langlopende duur. Dit cijfer houdt geen rekening met studenten in het reguliere onderwijs, of met opleidingen die onmiddellijk aansluiten na de leerplicht.

Het opleidingsbereik kan daarnaast ook worden uitgedrukt als een ratio. De deelnamekans aan opleiding wordt gedefinieerd als het aantal personen in opleiding ten opzichte van de totale of een subgroep van de bevolking. Tabel 4 geeft een overzicht van een aantal relevante ratio's. Indien abstractie gemaakt wordt van de kortlopende opleidingen en de zuiver persoonsgerichte vorming, dan bedraagt de deelnamekans voor de Vlaamse

bevolking vanaf 18 jaar 24,8% volgens de derde definitie en 29,4% volgens de eerste definitie.

Tabel 4.

Deelnamekans aan opleiding in 1999 (in %)

	Totale bevolking	Bevolk. ≥ 18 j.
Definitie 1		
totaal	40,5%	51,0%
excl. opl. KT en persoonsgericht	23,4%	29,4%
Definitie 2		
totaal	36,8%	46,3%
Definitie 3		
totaal	35,2%	44,3%
excl. opl. KT en persoonsgericht	19,7%	24,8%

Bron: Berekeningen IDEA Consult

Toetsing van de nulmeting

Diverse andere bronnen hebben geprobeerd om de opleidingsinspanningen in kaart te brengen o.a. via enquêtes. Men dient erg voorzichtig te zijn met het vergelijken van de deelnamekansen tussen de verschillende bronnen omwille van verschillen in de definitie van opleiding, verschillen in de bestudeerde periode en regio, en verschillen in omvang en samenstelling van de steekproef. Tabel 5 geeft, bij wijze van overzicht, de resultaten van de verschillende metingen weer. Voor een meer gedetailleerde bespreking over de interpretatie en vergelijkbaarheid van deze cijfers verwijzen we naar de studie.

Tabel 3.

Aantal cursisten per type en duur van de opleiding (definitie 3)

Type Duur	Persoonsgericht	Persoons- en/of arbeidsgericht	Arbeidsgericht	Totaal
Kortlopend (< 1 dag)	0	0	603 428	603 428
Middellang (1 dag-3 maand)	281 295	40 406	898 108	1 219 809
Langlopend (≥ 3 maand)	33 877	48 399	182 737	265 013
Totaal	315 172	88 805	1 684 273	2 088 250

Bron: Berekeningen IDEA Consult

De deelnamekans van de nulmeting voor de bevolking vanaf 18 jaar (44,3 à 51%) komt overeen met het APS-cijfer van 44%, dat bekomen werd indien gevraagd werd of men opleiding volgt of heeft gevolgd.² Indien in de nulmeting abstractie gemaakt wordt van alle kortlopende cursussen en zuiver persoonsgerichte vorming, bedraagt de deelnamekans voor de bevolking vanaf 18 jaar 25% tot 29%. Deze deelnamekans heeft zowel betrekking op werknemers, werkzoekenden als inactieven. We kunnen dit cijfer vergelijken met de deelnamekans van werkenden aangezien het enkel betrekking heeft op arbeidsgerichte vorming van middellange en lange duur. Verder nemen de inactieven relatief beperkt deel aan dit soort opleidingen en is de groep werkzoekenden relatief beperkt t.o.v. het totaal aantal werknemers. Op basis van de gegevens in tabel 5 wordt de deelnamekans van de werkenden geschat tussen de 21% en de 50%.³

Hoewel de nulmeting niet kon worden opgesplitst naar geslacht, leeftijd en statuut op de arbeidsmarkt, bevat de studie, aan de hand van de alternatieve meetbronnen, toch heel wat informatie over de deelnamekansen van verschillende subgroepen. Tevens werd ook een inschatting gemaakt over het aandeel interne versus externe (bedrijfs)opleidingen, en over het aandeel van de privé-verstrekkers bij de externe opleidingen.

Beleidsaanbevelingen

Om tot een zinvolle monitor te komen dienen een aantal belangrijke voorwaarden vervuld te zijn. Ten eerste dient de doelstellingsvariabele duidelijk te worden gedefinieerd zoals hierboven reeds vermeld. De definitie van cursist is een cruciale basisstap. Ook het aantal cursisturen⁴ per cursist zou een belangrijke doelstellingsvariabele kunnen zijn om een zicht te krijgen op het volume van de gevolgde opleidingen.

Ten tweede moet het aantal toepassingen van de monitor worden bepaald. De overheid kan dan, opdat het opvolgingsinstrument bruikbaar zou zijn, een verplichting tot registratie van een aantal kernvariabelen (zoals bijvoorbeeld geslacht, leeftijd, statuut op de arbeidsmarkt, e.a.) opleggen. Welke kernvariabelen men belangrijk vindt, is afhankelijk van het beleidsinstrument dat men wil inzetten.

Ten derde vereist een goede monitor dat de spelers in het veld uniforme indicatoren hanteren. Het beleid kan een belangrijke rol spelen om deze harmonisering te ondersteunen. Het stimuleren van het rijksregisternummer als uniek identificatienummer per cursist zou reeds een belangrijke stap zijn in die richting. Door een uniek identificatienummer vermijdt men interne dubbeltellingen en het rijksregisternummer koppelt hieraan dan nog de automatische registratie van een aantal kerngegevens zoals

Tabel 5.

Vergelijking deelnamekans aan opleiding (in %)

	jaar	Tot. bevolk.	Bevolk. ≥ 15j.	Bevolk. ≥ 18j.	Werknemers
Nulmeting	1999	35-41% ^a	42-49% ^a	44-51% ^a	–
Nulmeting, excl. opl. KT en persoonsgericht	1999	20-23% ^a	24-28% ^a	25-29% ^a	
Steekproefenquête (NIS)	1999	–	12,9% ^b	–	8,8% ^b
APS-enquête	2000	–	9,9% ^b 44,2% ^c	–	14,0% ^b 55,9% ^c
AMO-Limburg	1997	–	–	–	50,0%
NBB, Sociale Balansen	1998	–	–	–	21,2%

a Twee cijfers verwijzen respectievelijk naar eerste en derde definitie van opleiding

b Bijkomende opleiding gevolgd tijdens de voorbije 4 weken

c Bijkomende opleiding gevolgd (geen periode gespecificeerd)

Bron: Berekeningen IDEA Consult

bijvoorbeeld leeftijd. Door het ontwikkelen van een centrale databank gecombineerd met het gebruik van het rijksregisternummer kan men bovendien ook nog externe dubbeltellingen tot een minimum herleiden.

Indien aan de invulling van deze drie voorwaarden is voldaan kan de monitor opleidingsinspanningen inderdaad een volwaardig instrument worden voor opvolging van het beleid inzake levenslang leren.

*Anneleen Peeters
Dafne Reymen
IDEA Consult*

Noten

1. In een nota van de Europese Commissie (6 sept 2000) werd een voorstel verspreid betreffende de richtsnoeren voor het werkgelegenheidsbeleid van de lidstaten voor het jaar 2001. In het kader van het levenslang leren bevat deze ondermeer de volgende bepaling: "... de voorwaarden te creëren voor betere toegang tot levenslang leren voor volwassenen, ..., teneinde geleidelijk uit te komen op het percentage van de beroepsbevolking (25-64 jaar) dat in de best presterende lidstaten op enig moment aan onderwijs en opleiding deelneemt, het percentage in 2005 te verdubbelen en tegen 2010 ten minste 10% te halen."
2. Het APS-cijfer van 44% verwijst naar de deelnamekans zonder de restrictie van de referentieperiode van vier weken gehanteerd in de Steekproefenquête en het eerste cijfer (9,5%) van de APS-enquête.
3. De redenen hiervoor staan in de studie op pagina 96.
4. Ook hier is de definitie inzake 'uren' een cruciale basisstap. In het veld verwijst deze term soms naar lesuren, in andere gevallen naar cursussen.